

A T R A S K
LITERATŪRA
KŪRYBINĖS
UŽDUOTYS

Eglė Nachajienė
Jolita Mickienė
Dalia Švažienė

8

TURINYS

Leidinio vadovas
Mantas Vaišnoras

Metodikos konsultantė
lietuvių kalbos mokytoja ekspertė
Danutė Visockienė

Redaktorė
Margarita Šeškuvienė

Serijos „Atrask“ dailininkai
Jonas Liugaila ir Rūta Ivaškevičiūtė

Pirmasis leidimas 2019

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Šį kūrinių, esančių bibliotekose, mokymo ir mokslo įstaigų bibliotekose, muziejuose arba archyvuose, draudžiama mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

ISSN 2351-5198
ISBN 978-5-430-06824-0

© Eglė Nachajienė, 2019
© Jolita Mickienė, 2019
© Dalia Švažienė, 2019
© Leidykla „Šviesa“, 2019

I. JAUSMŲ GALIA 4

- 1 skyrius. KODĖL MEILĖ GALI BŪTI IR GRAŽI, IR TRAGIŠKA? 4
- 2 skyrius. KADA REIKIA KOVOTI UŽ SAVO JAUSMUS? 12
- 3 skyrius. KAS PADEDA ŽMOGUI ĮVEIKTI LIKIMO IŠBANDYMUS? 22

II. GYVOJI ATMINTIS 30

- 1 skyrius. KUO ATMINTIS SVARBI ASMENS SAVIMONEI? 30
- 2 skyrius. KAIP ISTORINĖ ATMINTIS BURIA BENDRUOMENĘ? 39
- 3 skyrius. KO MOKOMĖS IŠ PRAEITIES HEROJŲ? 48

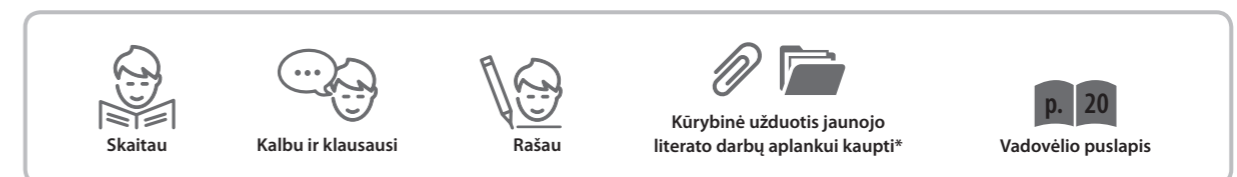
III. JAUNUOLIAI RIBINĖSE SITUACIJOSE 57

- 1 skyrius. KAIP IŠTVERIAMI ISTORIJS IŠBANDYMAI? 57
- 2 skyrius. KAIP IŠSAUGOTI TIKĖJIMĄ GYVENIMU RIBINĖSE SITUACIJOSE? 65
- 3 skyrius. KAIP MOKOMASI ŽMONIŠKUMO? 72

IV. JUOKO PRASMĖ 79

- 1 skyrius. KODĖL JUOKAS SKAIDRINA GYVENIMĄ? 79
- 2 skyrius. KADA ŽMOGUS JUOKIASI IŠ SAVĖS IR IŠ APLINKOS? 86
- 3 skyrius. KO JUOKAS SUTEIKIA ŽMOGUI? 92

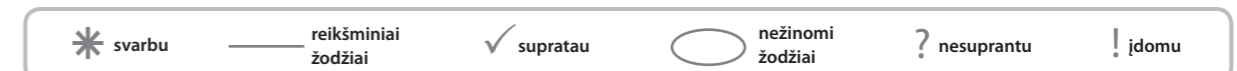
Sutartiniai ženklai

* Šias užduotis mokslo metų pabaigoje galite išsikirsti ir sudaryti kūrybinių darbų aplanką.

Sutartiniai atidaus skaitytojo ženklai

Skaitydami žymėkitės

I. JAUSMŲ GALIA

1 skyrius

KODĖL MEILĖ GALI BŪTI IR GRAŽI, IR TRAGIŠKA?

- Aptarsite *lyrinį subjektą, lyrinį išgyvenimą, eilėraščio poetinę kalbą, garsinę sandarą.*
- Įtvirtinsite sąvokas: *lyrinis eilėraštis, lyrinis subjektas, tema, palyginimas, metafora, pakartojimas, rimas, ritmas.*

► Perskaitykite eilėraštį ir atlikite užduotis. Būkite atidūs: apžvelkite klausimus ir skaitydami kūrinį žymėkitės jums reikalingą, svarbią informaciją (žr. *Sutartiniai atidaus skaitytojo ženklai*, p. 3). Išsiaiškinkite tai, kas nežinoma.

Paulius Širvys

Tu – versmė, tu – giesmė

Eilėraštis

Kas kiemelis – giesmė,
Kas takelis – versmė.
Žiūri tyras vanduo,
Krištolinis vanduo.

Prie širdies prisiglausk,
Tik manęs tu neklausk,
Kur skambiausia giesmė,
Kur tyriausia versmė.

Tu pati kaip versmė,
Tu visa kaip giesmė,
Tolumoje – džiovinini,
Artumoje – skandinini.

Paulius Širvys (1920–1979) – lietuvių poetas, tautosakinės lietuvių lyrikos tradicijos tęsėjas.
Daugiau www.saltiniai.info/index/details/1405.

Nuskendau aš versmėj,
Nuskridai tu giesmėj.
Neišsemi versmės,
Nesugauti giesmės.

Nebuvai tu versmė.
Vien tik liko giesmė.
Buvo drumstas vanduo
Kaip ruduo, kaip ruduo.

Ilgesys – ta giesmė,
Sopulys – ta versmė.

Kokių įspūdžių jums sukėlė šis eilėraštis? Parašykite.

1. Kuriai literatūros rūšiai (p. 20–21) priskirtumėte šį kūrinį? Atsakymą pagrįskite dviem argumentais. (3 taškai)

2. Apibūdinkite eilėraščio lyrinį subjektą (p. 23). (1 taškas)

3. Kaip eilėraštyje atskleidžiamas lyrinis išgyvenimas (p. 26)? (1 taškas)

4. Į ką ir kodėl kreipiasi lyrinis subjektas? (2 taškai)

5. Raskite ir įvardykite kalbinės raiškos priemonę, kuria apibūdinamas eilėraščio objektas (p. 19). (2 taškai)

6. Kokią perkeltinę prasmę eilėraštyje įgyja žodžiai *versmė* ir *giesmė*? (2 taškai)

Versmė: _____

Giesmė: _____

7. Aptarkite eilėraščio garsinę sandarą (p. 29). Kaip lyrinio subjekto būseną padeda suprasti eilėraštyje vartojami pakartojimai? (2 taškai)

8. Kaip keičiasi lyrinio subjekto būseną? Kas lemia šį pasikeitimą? Atsakymą pagrįskite. (2 taškai)

9. Nusakykite eilėraščio temą (p. 21). (1 taškas)

3 skyrius

KAIP MOKOMASI ŽMONIŠKUMO?

- Skaitydami *epinio kūrinio* ištrauką nagrinėsite, kaip kuriamas *vaizduojamasis pasaulis*, suformuluosite ištraukoje keliamas *problemas*.
- Įtvirtinsite *kalbinės raiškos priemonių* vartojimą.
- Lavinsite *argumentavimo* savais žodžiais ir kūrinio citatomis įgūdžius.

► Perskaitykite romano ištrauką ir atlikite užduotis. Būkite atidūs: apžvelkite klausimus ir skaitydami tekstą žymėkitės jums reikalingą, svarbią informaciją (žr. *Sutartiniai atidaus skaitytojo ženklai*, p. 3). Išsiaiškinkite tai, kas nežinoma.

Ilona Ežerinytė

Sutikti eidą

Romano ištrauka

*Pagrindinė romano veikėja paauglė Algė iš paslaptin-
gos ponios Dalios sužino apie eidus – aukštesnės sąmonės
būtybes, savo išore panašias į žmones. Eidai yra tobuli
draugai – malonūs, dori, protingi, išradingi, mielai pade-
dantys žmonėms. Moteris Algei atskleidžia paslaptį, kaip
gauti tokį draugą iš Tarpinio Pasaulio. Užpildžiusi anke-
tą ir išsiuntusi paraišką Algė netrukus sulaukia patvirti-
nimo, kad mėnesiui gaus tobulai jai tinkantį draugą eidą.
Kas jis bus, mergina nežino, tačiau susipažinusi su žaviu
vaikinu Niku neabejoja, kad jis ir yra eidas. Tuo pat metu
Algė pradeda bendrauti ir su Visvaldu – tarpmokyklinio
projekto užduoties partneriu.*

Rytą Algę pažadino SMS: „Šiandien neištrūksiu niekaip, atleisk. Parašysiu. N.“ Atbulomis žiaunomis bandė kramtyti pusryčius, galiausiai liovėsi, apsirengė ir išlindo į lauką. Kitokia nei vakar saulė žiebė į stiklinių dangoraižių langus ir byrėjo į upę vaiskiomis duženomis, vėjas nešė kitokius kvapus – pušynų ilgesio ar ko, ir Algei visiškai subjuro nuotaika. Tokią dieną reikėjo vaikščioti pamiškėmis ir dairytis žibučių, uosti orą iškelus nosį, kaip daro šunys, ir sėdėti ant nurudusios pernykštės žolės, o ne brūžinti puspadžius asfaltu. Mokytis sekmadieniais, kaip tai neteisinga. „Projektas dega“, – panikavo Visvaldas, ir ji sutiko padirbėti. Kvailė. Tad ėjo į skaityklą ir pyko.

– Tavo veidas šiandien keistas, – įdėmiai žvelgdamas į akis pasakė, o gal greičiau paklausė Visvaldas ir stumtelėjo mažesnę krūvelę knygų į Algės stalo pusę. Didžiąją krūvą buvo pervertęs pats – čia sėdėjo jau pus- trečios valandos.

Ilona Ežerinytė (g. 1964) – prozininkė. Jos knyga „Sutikti eidą“ įrašyta į 2018 m. IBBY¹ garbės sąrašą.

Literatūrologo Kęstučio Urbos recenziją „Paslauga mėnesiui“, arba Kaip atpažinti eidą skaitykite: rubinaitis.lnb.lt/index.php?305526290.

– Užtat tavo kaip visada, – atkirto Algė, – kupinas dėmesio.

– Ar šis sakinytis reiškia, kad tu ant manęs pyksti? – naiviai paklausė Visvaldas, ir jai pasidarė gėda, kad prastą nuotaiką išlieja ant niekuo dėto žmogaus.

– Ne ant tavęs. Tiesiog...

– Ar aš pernelyg įkyrus? Man nedera teirautis, kaip tu jautiesi?

– Tai ir neįkyrėk. Man viskas OK². Na, ką turėčiau sukonspektuoti? Padirbam ir skirstomės, – Algės suirzimas vis didėjo.

– Man praverstų nedidelė pertrauka. Ar sutiktum su manim nusileisti į holą? Penkiolikai minučių, o paskui sėdam prie knygų, ką?

Diena vis tiek buvo sugadinta, jos neįmanoma dar labiau subjauoti kava iš automato. Algė kietai sučiaupė lūpas ir linktelėjo – einam, tiek jau to.

– Nagi, pasakok, kas atsitiko, – paragino Visvaldas, kai jie prisėdo atremdami nugaras į akmeninę koloną.

– Čia ką, apklausa?

– Ne, greičiau terapija. Esi girdėjusi, kad įsisąmoninta emocija yra suvaldyta emocija?

– Atstok.

– Jeigu pasakytum, kodėl pyksti, gal galėčiau pyktį panaikinti, – vis tiek lindo Visvaldas.

– Nesusireikšmink.

– Yra tokia teorija...

– O Viešpatie, vėl tas su savo teorijomis, – atsiduso Algė.

– ...kad net mažiausias vieno žmogaus pyktis, – lyg niekur nieko toliau kalbėjo Visvaldas, – nedingsta be pėdsako, o, vaizdžiai tariant, pakyla į orą ir prisijungia prie kitų pykčių, sudarydamas lyg tokį energetinį pykčio debesį. Tas debesys slenka virš žmonių gyvenimų, vis labiau apsumkdamas, kol galiausiai nebeišlaiko ir praplyšta nelaimėmis: karais, katastrofomis, cunamiais... <...>

– Nesąmonė. Netikiu.

– Tau ir nereikia tikėti. Tau reikia nepykti. Na, pasakok, kas negerai.

– Tektų išpasakoti visą gyvenimą, – karčiai šyptelėjo Algė.

– Tai išpasakok. Sako, geriausias klausytojas – žmogus, kurio daugiau nesutiksi. Koks nors traukinio pakeleivis. Štai – aš atitinku dalį šių kriterijų: baigsis projektas, aš išnyksiu, vadinasi, esu visiškai patikimos ausys, – nusijuokė Visvaldas.

Algė nustebusi pažvelgė į jį – gal ir gaila, jei jie daugiau nesusitiktų. Visvaldas, žinoma, keistuolis, bet šiaip teigiamas. Ir ji pasistengė būti malonesnė.

– Padarom darbą, gerai? Kabo man kaip Damoklo kardas¹, negaliu... – nusipurtė Algė. – O paskui gal tau ką ir papasakosiu. Jei būsi geras.

– Gerumas – reliatyvi sąvoka...

– Tik nepradėk, – užčiaupė jį Algė, – kylam.

Knygos, kurias Visvaldas atrinko, buvo etnografinės, etnokultūrinės, etnologinės ir visaip kitaip *etno*². Tiesą sakant, iki projekto Algė mažai domėjosi lietuvių tautosaka ir senaisiais papročiais. Istorija jai patiko, bet *tikra* istorija, su faktais ir – ypač – asmenybėmis, o *svaigimas* apie mergeles rūtų darželiuose ar narsios širdies jaunikaičius, kapojančius galveles kaip kopūstėlius, nežavėjo. Bet užtat žavėjo partnerį.

Visvaldas apskritai turėjo unikalią savybę žavėtis. Iš pradžių Algė manė, kad jis – šliužas padlaižūnas, kai, mokytojui davus užduotį, kone sukrykdavo iš džiaugsmo – kaip įdomu! Ir akimirksniu puldavo dirbti. Kai visi kiti dar tik galvą kraipydavo, nuo ko čia pradėt, Visvaldas jau būdavo viską atlikęs ir išsižiojęs laukdavo naujo peno smegenims – naujos užduoties. Kartą Algė jo paklausė, kaip gali būti viskas tiek jau įdomu, juk kartais pamokos beviltiškos, o užduotys beprasmės, iš serijos „raskite vadovėlyje...“, ko čia nertis iš kailio ir rodyti tokį entuziazmą... Visvaldo atsakymas ją nustebino. „Man labai retai kada būna iš

tikrųjų įdomu. Aš *prisiverčiu* susidomėti. Tyčia apsi- džiaugiu taip, lyg žaisčiau kokį superžaidimą dėl lobių skrynios. Įteigiu sau, kad įdomu. Tai toks mokymosi metodas. Tik tiek. <...>“ Pasirodo, panašų metodą, kurį jis vadino „imanentine³ empatija“⁴, Visvaldas taikė ir žmonėms. „Būna juk, ar ne, kad susiduri su, vadinkim, nelabai geranorišku žmogumi... Man yra pasitaikę... Matyt, mano akiniuota persona neišsivys- čiusiu raumenynu tam tikro tipo žmonėms pažadina primatiškus⁵ gaivalus⁶, – juokėsi Visvaldas. – Tada, kad likčiau sveikas, taikau imanentinę empatiją – bendrauju su tuo žmogumi taip, lyg jis būtų mano brangiausias bičiulis, draugas, brolis... Visą meilę žmonijai, kiek jos gebu turėti, sutelkiu į vieną tašką – į tą agresyvų nesimpatišką subjektą, ir stengiuosi *pamilti* jį. Tik tada mano žodžiai įgauna galios ir duoda tikėtiną rezultatą.“ – „O tu nebijai, kad tas subjektas, suerzintas tavo meilumo, norės perskaičiuoti tau šonkaulius ir krūminius dantis?“ – šaipėsi Algė. <...>

Kad ir kaip kartais neįtikėtinai skambėjo Visvaldo teorijos, jo klausytis buvo įdomu ir net naudinga. Štai dabar, vartydama senas knygas ir rinkdama žinias apie krosnininkus, puodžius ir račius, Algė pabandė pasitelkti savimotyvaciją. „Pasinaudok tuo, ką geriausiai moki“, – patarė jai Visvaldas. „Nieko aš nemoku, nebent prisifantazuoti“, – niūri tebebuvo Algė. „Pati puikiausia savybė, atverianti neribotas galimybes! Bandyk!“ Ką gi... Iš pradžių susikaupti nesisekė, ir ji suprato kodėl – paprastai fantazijas iškviesdavo kokia nors realybės detalė, už kurios netyčia užkliūdavo mintys... Jai reikėjo kažko... kokios smulkmenos... Algė apsidairė – skaitykloje prie vienodų medinių stalų sėdėjo keli, matyt, studentai, salės gale žurnalų komplektus kilnojo ir pašnibždomis kalbėjosi dvi moterys, ant medinių senamadiškų stovų kabėjo vazonai su apgeltusiais vijokliais, už nugaros – knygų lentynos, kairėje – kompiuterių eilės... Nieko, visiškai nieko, kas patrauktų akį... Beviltiška, matyt, ne ta diena“, – nusivylė Algė ir nusipurtė – rytinė saulė sukosi, šlavė nuo grindų išsidriekusius spindulių stačiakampius, ir salėje darėsi vėsoka. Šaltis! Štai kas padės jai! Algė atsismaukė megztinio rankoves, apnuogindama pamėlusius riešus. Šalta. Bet priešais – knyga: Dainiaus Razausko-Daukinto „Krosnis mitologijoje“. Reikia įsiskaityti taip, kad sušiltų...

Planavusi pasėdėti daugių daugiausia valandą, Algė skaitykloje praleido tris. Nebegalvojo nei apie šaltį, nei apie valgi – mintimis ji buvo kitur, praeituose amžiuose, kur, atsiraitojusi marškonio rankoves, žarstekliu stumdė žarijas po plačiai išžiotą krosnies burną...

¹ **Damoklo kardas** – nuolat gresiantis pavojus. ² **Etno** – pirmoji sudurtinių žodžių dalis, rodanti jų reikšmės sąsają su žmonėmis, tauta, visuomenės grupe. ³ **Imaneitinis** – priklausantis prigimčiai, vidinis. ⁴ **Empatija** – įsijautimas į kito asmens emocinę būseną. ⁵ **Primatiškas** – būdingas primatams (aukštesniesiems žinduoliams). ⁶ **Gaivalas** – akla jėga (paprastai gamtos), stichija, elementas, pradas.